

Шияновська Олена
викладач
Сумський національний аграрний
університет,
elenashyianovskaya@gmail.com

Особливості розвитку мовлення іноземних студентів на початковому етапі вивчення української мови

В статті розглянуто основні види мовленнєвої діяльності на уроках української мови як іноземної, їх короткий аналіз та основні завдання розвитку мовлення.

The types of speech activity, their analysis, the main objectives of development of speech when training Ukrainian as foreign are considered in the article.

Ключові слова: навчання іноземних студентів, українська мова як іноземна, розвиток мовлення.

Key words: training of foreign students, Ukrainian as foreign, speech development.

Постановка проблеми. На сьогодні всі розвинені країни світу вважають освіту однією з найбільш конкурентоспроможних галузей економіки. В наш час Україна вже давно є одним з учасників світового освітнього процесу. Одним з важливих завдань українських вишів є зайняти гідне місце серед розвинених європейських та світових навчальних закладів.

Навчання іноземних громадян у закладах вищої освіти України є важливою складовою всього комплексу освітніх послуг. Студенти-іноземці починають своє навчання на підготовчих відділеннях довишівської підготовки. Тут студенти мають змогу отримати необхідні знання з мови, математики, фізики, біології та інших предметів, які допоможуть їм в отриманні вищої професійної освіти в Україні.

В наш час іноземний студент має володіти українською мовою на рівні, який дозволить йому вільно користуватися нею в усіх сферах громадського життя від професійних, оскільки студенти використовують мову як інструмент отримання професійних знань, до соціокультурних чи побутових. Саме тому

важливим є досконале засвоєння загальноприйнятих чотирьох видів мовленнєвої діяльності: слухання (аудіювання), говоріння, читання. Письма.

Мета даної статті - розглянути та проаналізувати основні види мовленнєвої діяльності іноземних студентів на уроках української мови як іноземної.

На основі аналізу наукових праць з методики викладання іноземних мов – праць, що висвітлюють загальні принципи (Г.Городилової, А.Щукіна, Г. Дергачової) та робіт, що присвячені конкретним видам мовленнєвої діяльності (А.Барикіна, Т.Вишнякової, Л.Журавльової, В.Скалкіна та багатьох інших) можна виділити такі основні види мовленнєвої діяльності учнів: сприйняття мовлення: аудіювання, читання; продукування мовлення: говоріння, письмо. Розрізняють також монологічне та діалогічне мовлення.

Усне мовлення – найважливіша форма існування мови як засобу комунікації. Усне мовлення – це слухове сприймання певної інформації. Саме за допомогою нього безпосередньо відбувається спілкування. В усному мовленні важливе значення має інтонація, вимова, наявність чи присутність пауз. Усне мовлення складається з аудіювання та говоріння.

Аудіювання в процесі вивчення української мови як іноземної виконує декілька функцій. Перша і головна функція це, звичайно, комунікативна. Але на рівні з нею, воно має також і декілька допоміжних функцій. Аудіювання, зокрема, стимулює мовленнєву діяльність учнів, забезпечує управління навчальним процесом, допомагає студентам у процесі опановування мовним, мовленнєвим та краєзнавчим матеріалом. Також аудіювання є важливим засобом формування навичок та вмінь в усіх видах мовленнєвої діяльності, допомагає підтримувати набутий рівень володіння мовленням. Аудіювання – невіддільний елемент процесу говоріння.

Говоріння – продуктивний вид мовленнєвої діяльності. В процесі навчання говоріння має декілька рівнів:

- початковий (відповіді на запитання при наявності або відсутності опору);

- середній (з опорою на текст);
- самостійний (відсутність опор, використання складних предметно-сміслових конструкцій).

Навчання говорінню має на меті формувати у студентів вміння осмислено і граматично правильно висловлювати свою думку.

При навчанні говорінню у студентів формуються вміння:

- дізнаватися нову інформацію один в одного та у викладача;
- обмінюватися думками та судженнями;
- адекватно реагувати в стандартних ситуаціях спілкування при знайомстві чи зустрічі;
- вести бесіду у зв'язку з прочитаним чи почутим;
- змальовувати, розповідати, переказувати, розмірковувати, дискутувати.

При цьому велика увага приділяється умінню формувати комунікативні навички: почати бесіду, стимулювати партнера до її продовження.

Говоріння завжди відбувається у формі монологу чи діалогу.

Під діалогом розуміється форма мовлення, при якій відбувається безпосередній обмін висловлювання між двома чи кількома особами. Діалогічне мовлення характеризується певними комунікативними, психологічними та лінгвістичними особливостями, серед яких варто виділити насамперед комунікативний аспект.

Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. Тому в межах мовленнєвого акту кожен з учасників виступає як слухач і діалогічне мовлення виконує певні комунікативні функції, такі як: повідомлення інформації; пропозиції, прийняття/неприйняття запропонованого; обмін судженнями, думками, враженнями; обґрунтування своєї точки зору. Кожна з цих функцій має свої специфічні мовні засоби і є домінантною у відповідному типі діалогу.

З діалогічним мовленням тісно пов'язане монологічне. Монолог – це тривале висловлювання, звернене до одного чи групи слухачів, інколи – до

самого себе. Це організований вид мовлення. Монологічне мовлення характеризується безперервністю, послідовністю, логічною та смисловою завершеністю.

Основними завданнями викладача при розвитку монологічного мовлення є:

- приділяти достатню увагу опануванню студентами монологічним мовленням;
- великими темпами розширювати лексичний словник студента(з метою побудови монологічного висловлювання на наступних ступенях навчання);
- вчити будувати висловлювання використовуючи активний словник учнів;
- завчасно попереджувати труднощі в оволодінні монологічним мовленням;
- здійснювати підхід до навчання монологічного мовлення як до вміння зв'язно і логічно викладати свої думки;
- правильно організовувати навчання монологічного мовлення, пам'ятати, що воно є компонентом діалогічного мовлення(якщо студент вміє самостійно зв'язно будувати своє власне висловлювання, то йому буде легше будувати висловлювання в діалозі).

Письмове мовлення – це мовлення, графічно оформлене за допомогою літер та розділових знаків. Воно завжди є складнішим за усне та має свої особливості:

- основною одиницею письма є речення, а не репліка, як у діалозі;
- логіко-сміслові зв'язки виражаються за допомогою синтаксису;
- письмовому мовленню притаманні складні синтаксичні конструкції, прислівникові та дієприслівникові звороти, вставні конструкції, тощо.

Читання – це здатність сприймати і розуміти інформацію, яка записана, тим чи іншим способом. Навчання починається з гучного читання, з уміння озвучувати склади, слова, словосполучення, речення та невеликі тексти. Метою читання є навчити студентів розуміти цілісний зміст прочитаного.

Розрізняють такі типи читання:

- пошукове – коли людина шукає певну інформацію, ключові слова;
- читання-перегляд – коли людина швидко переглядає текст і при цьому виділяє цікаве/нецікаве, важливе/неважливе;
- ознайомлювальне – це читання, коли читач приділяє увагу лише головній інформації, не беручи до уваги другорядну. Для цього типу читання використовують великі тексти. Тут доцільно використовувати розповідні, сюжетні тексти. Ступінь інформаційного насичення таких текстів невисокий. Мовний матеріал не повинен викликати ускладнень.
- детальне – це читання із повним розумінням змісту. Для детального читання вибирають невеликі за розміром тексти, часто використовують тексти описового типу. Інформаційна насиченість таких текстів досить висока. Тут не повинно бути незнайомих граматичних конструкцій, а кількість незнайомих слів не має бути надмірною.

На початковому етапі вивчення мови слід використовувати мікротексти, які містять вивчену лексику і граматику. Далі тексти ускладнюються і збільшуються. Спочатку пропонуються елементарні тести, потім адаптовані, потім вводяться наукові тексти та неадаптована література.

Продуктивним видом письмового мовлення є письмо. Основним завданням викладача при навчанні письмового мовлення є сформулювати у студента вміння правильно оформити особисте висловлювання на основі прослуханого тексту, вміння скласти план та вміння оформити повідомлення на будь-яку тему.

Навчання письму починається на ввідно-фонетичному курсі. Перший крок у навчанні письма - це навчання графіці. Ми одночасно навчаємо читати й писати букви, склади, слова, словосполучення і речення. Коли викладач тренує вимову і навчає звуків, він позначає цей звук графічно. У процесі навчання у студентів виробляється техніка письма - вміння співвіднести звук з графічним символом. Часто при навчанні іноземних учнів письма, ми зустрічаємося з низкою труднощів: відсутність великої літери в рідній мові, заміна букв

українського алфавіту еквівалентами іноземних мов, усвідомлене використання на письмі друкованих літер.

На початковому етапі учні роблять багато вправ. Зазвичай в аудиторії ведеться усна робота, а додому задається письмове завдання. Вищою одиницею навчання є текст. Поступово формується вміння писати зв'язно з текстом, який на початку складається з декількох речень, а потім поступово збільшується й ускладнюється.

Основними завданнями розвитку мовлення є:

- формування артикуляції та інтонаційного оформлення висловлювань;
- збагачення словникового запасу учнів;
- засвоєння правил побудови речень;
- оволодіння вміннями зв'язного мовлення в усній та письмовій формах;
- оволодіння нормами літературної вимови;
- вміння виразного читання.

В залежності від цілей і завдань навчання існують різні типи вправ з розвитку мовлення.

1) фонетичні вправи - спрямовані на формування правильної вимови.

2) підготовчі, тренувальні вправи (імітація, трансформація, комбінація), метою яких є вироблення мовних автоматизмів, підготовка до спонтанного мовлення.

3) комунікативно-мовні вправи: питально-відповідні, ситуативні, репродуктивні (переказ), ініціативні, ігрові та рольові.

Письмове мовлення завжди було фіксатором знань учнів при вивченні іноземної мови і в цьому плані воно складає важливу частину навчального процесу, особливо необхідну при навчанні дорослих учнів, для яких запис почутого чи конспект прочитаного є основою для запам'ятовування матеріалу. Ця роль письмового мовлення є незмінною.

Отже, в статті розглянуто види мовленнєвої діяльності та основні завдання розвитку мовлення при навчанні української мови як іноземної.

В процесі навчання іноземних громадян українській мові особлива увага приділяється виконанню комунікативних вправ на основі проблемних ситуацій, які стимулюють учнів до виконання мовленнєвих завдань за заданою програмою. Важливими видами робіт є такі види, як твір, доповідь, виступ та ін. Велику допомогу викладачу в роботі з розвитку мовлення надають аудіовізуальні засоби навчання: на основі переглянутих фільмів чи телевізійних програм студенти готують усні чи письмові повідомлення, беруть участь в обговореннях. Велике значення для розвитку мовлення має позакласна робота.

Список використаної літератури

1. Вища освіта України і Болонський процес : Навчальний посібник / [М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І.І. Бабин]; за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004.
2. Калашнік Н.В. Структура міжкультурної комунікативної компетентності іноземних студентів-майбутніх медиків / Н. В. Калашнік // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. - 2014. - № 3.
3. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с, Болонський процес: головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України / М. З. Згуровський- К.: НТУУ"КПІ", 2006.
4. Ушакова Н. И. Учебник по языку обучения для иностранных студентов в русле современной образовательной парадигмы (Теория и практика создания учебника по языку обучения для иностранных студентов вузов Украины) / Н. И. Ушакова. – Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009.
5. Ушакова Н. І Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України / Н. І. Ушакова, В. В. Дубічинський, О. М. Тростинська // Викладання мов у вищих

навчальних закладах освіти. Міжпредметні зв'язки : зб. наук. праць. – Х. :
ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – Вип. 19.